

رہیافت ۱۴، احکام نماز جماعت و احکام مسافر

تہیہ و تدوین: ادارہ پاسخ‌گویی بہ سؤالات دینی

تنظیم و تولید: ادارہ تولیدات فرهنگی

طرح جلد: گرافیک آسمان

صفحہ آرا: محمود کریم پور

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخہ

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

نشانی: حرم مطہر امام رضا (علیہ السلام)، صحن جمہوری اسلامی،

ادارہ پاسخ‌گویی بہ سؤالات دینی

تلفن: ۰۵۱۱ - ۳۲۰۲۰ - دورنگار: ۰۵۱۱ - ۲۲۴۰۶۰۲

رایانامہ: eppasokh@aqrazavi.org

رہیافت احکام؛
احکام نماز جماعت و
احکام مسافر

ویژہ خادمین نماز

فهرست

فصل اول: نماز جماعت	۹
نمازهایی که می‌شود اقتدا کرد	۱۱
تعیین امام	۱۱
عدول از نیت	۱۱
ملاک درک رکعت	۱۳
شرایط جماعت	۱۶
تعریف حائل	۱۷
نبود حائل	۱۷
حائل در بعض حالات	۱۸
حائل شدن شیشه	۱۸
طولانی شدن صف	۲۰
دیوار محراب	۲۰
درب	۲۱
ستون	۲۱
وجود حائل در وسط نماز	۲۲
عدم علم به حائل	۲۲
حائل انسانی	۲۳
الف: حائل مستقر	۲۳
ب: حائل موقتی	۲۳
عدم فاصله بین مأمومین و امام و بین خود مأمومین ..	۲۴
فرادئ شدن نماز بعضی مأمومین	۲۶
فاصله بچه ممیز	۲۷
محل ایستادن امام بالاتر از مأموم نباشد	۲۸
مقدار بلندی جای مأموم از امام	۲۸
اتصال در طبقات	۲۹
وظیفه مأموم در رکعت اول و دوم	۲۹
الف: نمازهای اخفاتی	۲۹

- ب: نمازهای جهریه ۳۰
- اگر صدای امام را بشنود ۳۰
- اگر صدای امام را نشنود ۳۱
- اگر بعضی از کلمات امام را بشنود ۳۱
- وظیفه مأموم در رکعت سوم و چهارم ۳۳
- الف: تمام کردن حمد ۳۴
- ب: قطع حمد ۳۵
- ج: تبدیل به فرادی ۳۵
- تبعیت در افعال ۳۶
- تبعیت در اقوال و اذکار ۳۷
- سلام دادن قبل از امام ۳۷
- گفتن تکبیره الاحرام قبل از امام ۳۸
- قطع نماز به خاطر درک نماز جماعت ۳۹
- تجافی در تشهد ۴۰
- مستحبات نماز جماعت ۴۱
- مکروهات نماز جماعت ۴۳

فصل دوم: احکام مسافر ۴۵

- بحث اول: شروط شکسته شدن نماز ۴۷
- شروط اول: مسافت ۴۷
- مسافت را از کجا محاسبه کنیم؟ ۴۷
- شروط دوم: تصمیم به طی کردن هشت فرسخ ۴۸
- شروط سوم: استمرار داشتن تصمیم ۴۸
- شروط چهارم: عبور نکردن از وطن و محل اقامت ۴۸
- شروط پنجم: حلال بودن سفر ۴۸
- انواع سفر گناه ۴۹
۱. خود سفر گناه است ۴۹
۲. هدف از سفر گناه است ۴۹
- شروط ششم: خانه به دوش نباشد ۴۹
- شروط هفتم: شغلش مسافرت نباشد ۴۹

۵۰.....	شرط هشتم: رسیدن به حد ترخص
۵۰.....	حکم حد ترخص
۵۰.....	حکم خروج از وطن برای سفر شرعی
۵۰.....	بحث دوم: قطع کننده های سفر
۵۰.....	اول: عبورکردن از وطن
۵۱.....	وطن یعنی چه؟
۵۱.....	دوم: قصد توقف ده روز
۵۲.....	شروط قاصد ده روز
۵۲.....	خروج از محل اقامت
۵۳.....	انصراف از اقامت ده روزه
۵۳.....	سوم: تردید سی روزه
۵۴.....	احکام مسافر
۵۴.....	آنچه از مسافر ساقط است
۵۴.....	سفر بعد از وقت
۵۴.....	رسیدن پس از وقت
۵۵.....	قضای نماز
۵۵.....	احکام مبتلابه :
۵۵.....	تقلید
۵۶.....	روژه مسافر
۵۶.....	جاگرفتن برای نماز
۵۸.....	احکام نذر
۵۹.....	احکام وقف
۵۹.....	اهمیت وقف
۶۱.....	احکام معذورین
۶۱.....	احکام مسجد و حرم ائمه علیهم السلام
۶۱.....	حرمت مسجد و حرم
۶۲.....	تطهیر مسجد و حرم
۶۳.....	نماز تحیت مسجد
۶۳.....	بردن مهر و قرآن مسجد و حرم
۶۳.....	پرسش هایی درباره احکام حرم

فصل اول:
نماز جماعت

نمازهایی که می شود اقتدا کرد

• اگر امام جماعت نمازهای واجب یومیه را می خواند، چه نمازهایی را می شود به او اقتدا کرد؟

اگر امام نماز یومیه میخواند می توان تمام نمازهای یومیه را به او اقتدا کرد، اگر چه در جهر و اخفات یا در اداء و قضا و قصر و اتمام، با هم متفاوت باشند. (اجماع)^۱

تعیین امام

• آیا لازم است که مأموم امام جماعت را در نیّت معین کند؟

مأموم باید امام را معین کند ولی دانستن اسم او لازم نیست، مثلاً اگر بگوید اقتدا میکنم به امام حاضر کافی است. (اجماع)^۲

عدول از نیّت

• آیا عدول از نماز فردای به نماز جماعت جایز است؟

عدول از نماز فردای به نماز جماعت جایز نیست. (مشهور)

بنابر احتیاط لازم جایز نیست. (حضرت امام)^۳

۱ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل ف الجماعة، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۰۸ رساله وحید م ۱۴۱۶ اجوبة الاستفتائات س ۵۷۵؛ منهاج خوئی و وحید ج ۱ م ۷۷۴

۲ - توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۶۰ و منهاج الصالحین، خوئی، وحید، ج ۲، م ۷۷۷
۳ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الجماعة، م ۱۵؛ هداية العباد، گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۴۱، م ۱۱۹۸؛ هداية العباد، صافی، ج ۱، ص ۲۰۳، م ۱۱۹۹؛ منهاج الصالحین، سیستانی، ج ۱، م ۷۸۲، ص ۲۵۷، تحریر الوسيلة، ج ۱، م ۶، ص ۲۶۵؛ منهاج الصالحین، خوئی، وحید، ج ۲، م ۷۸۲، ص ۲۲۸

• آیا عدول از نماز جماعت به فرادی صحیح است؟

انسان می‌تواند در بین نماز جماعت نیت فرادی کند. (حضرت امام، آیات عظام: زنجانی، نوری، فاضل، اراکی، بهجت)

اگر در بین نماز بدون عذر نیت فرادی کند، صحت جماعتش محل اشکال است ولی نمازش به صورت فرادی صحیح است، به شرطی که به خاطر متابعت رکنی را زیاد نکرده باشد والا بنا بر احتیاط واجب نمازش را دوباره بخواند. (آیت‌ا... سیستانی)

بدون عذر نمی‌شود از جماعت جدا شد، مطلقاً. (آیت‌ا... مکارم)

بنا بر احتیاط واجب، تا ناچار نباشد نیت فرادی نکند. (آیات عظام: گلپایگانی، صافی) اگر از اول قصد داشته باشد فرادی کند، محل اشکال است. (آیات عظام: خوئی، تبریزی)

در تشهد اگر از اول قصد نداشته باشد و قبل از تشهد اگر معذور باشد، می‌تواند نیت فرادی کند والا محل اشکال است ولی اگر به وظیفه منفرد عمل کرده باشد، نمازش صحیح است. (آیت‌ا... وحید)^۱

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۲۳ و توضیح المسائل وحید، م ۱۴۳۱؛ منهاج خوئی، م ۷۸۳؛ هدایه العباد، ج ۱، ص ۲۰۳، م ۱۱۹۹؛ منهاج الصالحین، سیستانی، ج ۱، م ۷۸۳، ص ۲۵۷

ملاك درك ركعت

- ملاك برای درك ركعت اول جماعت در حالی که امام در رکوع است به چه چیزی است؟ ملاك، درك ركعت در ابتدای نماز جماعت، متوقف بر درك ركوع امام قبل از شروع، در بلند شدن امام از رکوع است. (مشهور) درك بعض قیام قبل از رکوع یا درك رکوع. (آیات عظام: سیستانی، خوئی، وحید)^۱
- اگر شخصی اول یا بین حمد و سوره اقتدا کند و پیش از آنکه به رکوع رود، امام سر از رکوع بردارد، نماز او چه حکمی دارد؟ جماعت صحیح است. (مشهور)
- در صورت عدم عذر صحیح نیست. (آیات عظام: مکارم، وحید، سیستانی؛ گلیاگانی و صافی والا احتیاط واجب اتمام و اعاده است)^۲
- اگر به خیال آنکه در رکوع به امام می‌رسد اقتدا کند و به مقدار رکوع خم شود ولی امام سر از رکوع بردارد، نمازش چه حکمی دارد؟ نمازش به طور فردی صحیح است، (آیات عظام: نوری، بهجت و احتیاط مستحب بعد از نماز جماعت، نمازش را اعاده کند) حضرت امام (امام)
- نماز را فردی تمام و احتیاط واجب اعاده کند. (آیت... مکارم)
- می‌تواند نماز را فردی تمام کند و احتیاط

۱ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الجماعة، م ۲۴ و منهاج، خوئی، سیستانی و وحید،

م ۷۸۹

۲ - عروه الجماعة، مساله ۲۴؛ منهاج، سیستانی و خوئی، مساله ۷۸۹ و توضیح

المسائل وحید، م ۱۴۳۸

مستحب بعد از آن اعاده کند و یا برای رسیدن به رکعت بعد، نماز را قطع کند. (آیت... سیستانی)
 اگر امام از حد رکوع خارج نشده باشد، جماعت و نمازش صحیح است و اگر خارج شده باشد، هم نماز و هم جماعتش باطل است. (آیت... خوئی)

هم جماعت و هم فردای باطل است. (آیات عظام: اراکی، تبریزی، زنجانی)

جماعت باطل و نماز را فردای تمام و احتیاط مستحب آنست که اعاده کند. (آیات عظام: فاضل، گلپایگانی صافی: اگرچه حکم به صحت بعید نیست)^۱

• اگر موقعی که امام در رکوع است اقتدا کند و به مقدار رکوع خم شود و شك کند به رکوع امام رسیده یا نه حکم چیست؟

نمازش به طور فردای صحیح است. (آیت... نوری و احتیاط مستحب بعد از آن اعاده کند، حضرت امام)

نماز را فردای تمام و احتیاط واجب اعاده کند؛ و یشکل عدول الی النافله... (آیت... مکارم)

اگر شگش بعد از تمام شدن رکوع است، هم نماز و هم جماعتش صحیح است و الا جماعتش باطل، ولی می تواند نمازش را به نیت فردای تمام کند و احتیاط مستحب، بعد از آن اعاده کند و همچنین می تواند برای رسیدن به رکعت بعد، نمازش را قطع کند. (آیت... سیستانی)

۱ - عروه، فصل فی الجماعه، مساله ۲۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۲۷؛
 توضیح المسائل وحید، م ۱۴۳۶

نمازش باطل است. (آیات عظام: اراکی، خوئی، تبریزی، زنجانی، وحید)
جماعت باطل و نماز را فردای تمام و احتیاط
مستحب اعاده (آیات عظام: فاضل، گلپایگانی،
صافی: اگرچه حکم به صحت بعید نیست ولی
اگر بعد از اشتغال به ذکر یا بعد آن شك کند،
جماعت صحیح است)
بنابر احتیاط واجب فردای می شود. (آیت...
بهجت)^۱

• اگر موقعی که امام در رکوع است اقتدا کند
و هنوز به رکوع نرفته امام سر از رکوع بردارد
حکم چیست؟

می تواند نیت فردای کند یا صبر کند تا امام
برخیزد و آن را رکعت اول حساب کند، به شرطی
که برخاستن امام زیاد طول نکشد. (حضرت امام
آیات عظام: نوری، اراکی، فاضل، بهجت)
بنابر احتیاط واجب، باید قصد فردای کند.
(آیات عظام: تبریزی، زنجانی)

مخیر است که فردای کند یا همراه با امام، به
سجده رود و بعد از ایستادن تکبیر را به قصد اعم
از تکبیرة الاحرام و ذکر مطلق بگوید، یا عدول به
نافله کند. (آیت... خوئی)

بنابر احتیاط واجب باید بایستد تا امام برای
رکعت بعد برخیزد. (آیات عظام: گلپایگانی،
صافی)

نیت فردای می کند و نمازش صحیح است و

۱ - توضیح المسائل مراجع، ۱۴۲۸ و رساله سیستانی، ۱۴۰۹ و عروه، فصل فی
الجماعه، ۲۵ و ۲۶: منهاج، خوئی و سیستانی، م ۷۹۰

اعاده ندارد. (آیت... مکارم)

مخیر است که فردی کند یا همراه با امام به سجده رود و بعد از ایستادن، تکبیر را به قصد اعم از تکبیرة الاحرام و ذکر مطلق بگوید یا برای رسیدن به رکعت بعد نماز را قطع کند. (آیت... سیستانی)

باید همراه با امام به سجده رود و رکعت بعد را رکعت اول خود حساب کند و بنابر احتیاط واجب تکبیر را به قصد قربت مطلقه بگوید. (آیت... وحید)^۱

شرایط جماعت

۱. بین امام و مأموم یا بین دو مأموم که یکی واسطه در اتصال دیگری با امام است، نباید حائلی که مانع از مشاهده است وجود داشته باشد. (اجماع)

۲. موقف امام (جای ایستادن امام) نباید بلندتر از موقف مأومین باشد. (اجماع)

۳. فاصله مأموم از امام یا از مأومی که واسطه اتصال است، نباید زیاد باشد. (اجماع)

۴. مأموم نباید جلوتر از امام بایستد. (اجماع)^۲

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج. ۱، م. ۱۴۲۹ و توضیح المسائل وحید، م. ۱۴۳۷؛ توضیح المسائل سیستانی، ۱۴۱۰ و عروه، فصل فی الجماعة، ۲۷، رهبری، استفتائات،

س ۲۳۱؛ منهاج، خوئی و سیستانی، م. ۷۹۲

۲ - عروة الوثقی، شرائط الجماعة، م. ۳۰

تعریف حائل

• حائل چیست ؟

حائل چیزی است که مانع مشاهده باشد. (حضرت امام، آیات عظام: خویی، وحید، بهجت، فاضل، گلپایگانی و مکارم)^۱
حائل هر چیزی که تفرق و جدایی ایجاد کند، بنابراین فرقی نیست بین اینکه مانع مشاهده باشد یا نباشد. (آیت‌ا... سیستانی)^۲

نکته ۱: بعضی از فقها با اینکه در تعریف حائل فرمودند: آنچه مانع مشاهده باشد اما در مانند شیشه، احتیاط واجب دارند که حائل است، لذا از تعریف اولشان بگونه‌ای دست برداشته‌اند. مانند: (آیات عظام: فاضل، گلپایگانی و مکارم)^۳
نکته ۲: هر چند آیت‌ا... خوئی در حاشیه‌ی عروه در مورد حائل می‌فرمایند: فصل بما لا يتخطى من سترة أو جدار و نحوه‌ما (حائل چیزی است که مثل دیوار، نتوان از آن عبور و گذر کرد) ولی در مثل شیشه وارد موضوع شده و شیشه را به دلیل اینکه قابل رویت بوده و عرفاً يك مكان محسوب می‌شود را حائل نمی‌دانند.

نبود حائل

• اگر بین امام و مأموم حائل وجود داشته باشد، آیا جماعت صحیح است ؟
الف: اگر بین امام و مأموم و همچنین بین

۱ - تحریر الوسيلة، القول فی شرائط الجماعة، الشرط الأول. و منهاج الصالحين. خویی و وحید، ج ۲، ص ۲۳۲، م ۷۹۵ و وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۲۸۸، م ۱
۲ - منهاج الصالحين، سیستانی، ج ۱، ص ۲۶۲، م ۷۹۵
۳ - عروة الوثقی، شرائط الجماعة، م ۳.

مأموم و مأمومین دیگر که واسطه اتصال به امام هستند، حائل وجود داشته باشد، جماعت باطل می‌شود. (اجماع)

ب: اگر بین امام مرد و مأمومین زن و یا بین مأمومین زن و مأمومین مردی که واسطه‌ی اتصال به امام هستند، حائل باشد اشکال ندارد و از این حکم مستثنی است. (اجماع)

ج: حائل بین بانوان اشکال دارد. (اجماع)^۱

حائل در بعض حالات

• اگر حائل فقط در حال قیام یا رکوع یا جلوس یا سجده وجود داشته باشد آیا مبطل جماعت است؟

الف: اگر مانع در حال قیام و رکوع باشد، جماعت را باطل می‌کند. (اجماع)

ب: اگر خیلی کم باشد، مثلاً به مقدار یک وجب، گرچه مانع در حال سجده باشد، اشکال ندارد. (اجماع)

ج: اگر مانع در حال نشستن باشد اشکال است و باید احتیاط رعایت شود. (اجماع)^۲

حائل شدن شیشه

• اگر بین امام و مأموم شیشه حائل شود آیا جماعت صحیح است؟

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۳۳ و ۱۴۱۱: عروة الوثقی، شرائط الجماعة، شرط اول

۲ - عروة الوثقی، شرائط الجماعة، م ۱؛ رساله مراجع، م ۱۴۳ و ۱۴۱۱؛ تحریر الوسیله، القول فی الشرائط الجماعة، م ۲؛ منهاج الصالحین، سیستمی و خوئی، ج ۱، م ۲۹۴؛ هدایة العباد، صافی گلپایگانی، م ۱۲۱۵

سه قول وجود دارد :

احتیاط مستحب شیشه هم نباشد. (حضرت امام و آیات عظام: خوئی، بهجت، وحید، زنجانی)^۱

به احتیاط لازم شیشه هم فاصله نباشد. (آیات عظام: مکارم، فاضل، گلپایگانی، صافی)^۲ جماعت باطل است. (آیت... سیستانی)^۳

• آیا دریچه یا پنجره مشبك دار (مثل پنجره فولاد) حائل حساب می شود؟

فقط در صورتی که شبکه‌های آن کوچک باشد، طوری که بر آن حائل صدق کند، مبطل جماعت خواهد بود، اگر چه بنا بر احتیاط مستحب دریچه مطلقاً حائل است. (مشهور)^۴ بنابر احتیاط واجب دریچه نیز حائل است. (آیت... سیستانی)^۵

• موقعی که امام تکبیره الاحرام گفته، آیا صف دوم می توانند قبل از صف جلو تکبیر بگویند؟ اگر صفهای جلو آماده تکبیرند، صف دوم می تواند احرام ببندند و صف جلو، حائل محسوب نمی شود و احتیاط مستحب صبر کردن است. (مشهور)

انتظار کشیدن بر خلاف احتیاط است. (آیت... مکارم)

۱ - امام، تحریر الوسیله م ۱. رساله مراجع، ج ۱، م ۱۴۳۳؛ منهاج الصالحین، سید خوئی و وحید، ج ۲، ص ۲۳۲، م ۷۹۵

۲ - رساله مراجع، م ۱۴۱۱، الاحکام الواضحه، م ۸۴۵ و هدایة العباد، گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۴۴، م ۱۲۱۱.

۳ - رساله مراجع، م ۱۴۱۱ و منهاج، سیستانی، ۷۹۵

۴ - تحریر الوسیله، القول فی الشرایط الجماعة، م ۱ و عروة الوثقی، القول فی شرایط الجماعة، م ۵؛ منهاج، خوئی و وحید، م ۷۹۵

۵ - سیستانی، منهاج، مساله ۷۹۵

گفتن تکبیر بر خلاف احتیاط است. (آیت ۱)...
 بهجت^۱

طولانی شدن صف

• اگر به واسطه درازی صف کسانی که دو طرف صف ایستاده اند نتوانند امام یا صف قبل را مشاهده کنند آیا می‌تواند اقتدا کنند؟
 می‌تواند اقتدا کنند. (اجماع)^۲

دیوار محراب

• اگر امام در محراب باشد و کسی پشت سر او اقتدا کرده باشد کسانی که دو طرف محراب ایستاده اند و به واسطه دیوار محراب را نمی‌بینند آیا می‌توانند اقتدا کنند؟
 نمی‌توانند اقتدا کنند. (حضرت امام)
 بنابر احتیاط واجب نمی‌توانند اقتدا کنند.
 (آیات عظام: فاضل، زنجانی، صافی؛ مکارم ولی صفه‌ایی که پشت سر آنها بسته می‌شود صحیح است)
 اشکال ندارد. (آیات عظام: نوری، اراکی، گلپایگانی، سیستانی، خوئی، وحید)^۳

۱ - استفتائات بهجت، ج ۲، ص ۳۷، س ۲۶۷۲؛ تحریر الوسیله، القول فی الشرایط الجماعه، م ۳ و عروة الوثقی، القول فی شرایط الجماعه، م ۶؛ رساله مراجع،

م ۱۴۱۸؛ اجوبة الاستفتائات، س ۵۷۸

۲ - رساله مراجع، م ۱۴۱۲ و رساله وحید، م ۱۴۲۰

۳ - عروه، مساله ۸، شرائط الجماعه؛ رساله مراجع، م ۱۴۱۱؛ رساله وحید، ۱۴۱۹ و

منهاج، خوئی و سیستانی، ۸۰۶

درب

- اگر صفهای جماعت تا درب مسجد برسد، نماز این افراد چگونه است؟
 (الف) نماز زید که مقابل در، پشت صف آخر ایستاده است: نماز صحیح است. (اجماع)
 (ب) نماز کسانی که پشت سر زید ایستاده اند: نماز شان صحیح است. (اجماع)
 (ج) نماز کسانی که دو طرف زید ایستاده اند، در حالی که صف جلو را نمی بینند:
 ۱. اشکال دارد بلکه باطل است. (حضرت امام)

- ۲. بنابر احتیاط واجب اقتدا آنها صحیح نیست. (آیات عظام: فاضل، صافی، زنجانی)
 ۳. نماز صحیح است. (آیات عظام: گلپایگانی، اراکی، خوئی، تبریزی، سیستانی، نوری، مکارم، وحید و بهجت)^۱

ستون

- کسی که پشت ستون ایستاده اقتدا کردن او چه حکمی دارد؟
 (الف) از طرف راست یا چپ بواسطه مأوم دیگر به امام متصل نیست:
 نمی توانند اقتدا کنند. (اجماع)
 (ب) از طرف راست یا چپ بواسطه مأوم دیگر به امام متصل است:

۱ - رساله مراجع، م ۱۴۱۳. توضیح المسائل وحید، م ۱۴۲۱؛ بهجت، وسیله النجاه، مساله ۱۰۳۸

۱. از افراد صف جلو کسی را می بینند:
جماعت صحیح است. (اجماع)
۲. ولی اگر از صف جلو حتی يك نفر را هم
نبینند:
جماعتش صحیح است (مشهور)
جماعتش صحیح نیست. (آیات عظام: امام،
زنجانى)^۱

وجود حائل در وسط نماز

- آیا پیدا شدن حائل بعد از شروع نماز مُبطل
جماعت است؟
بله، حدوث حائل مانند حائل ابتدایی مبطل
جماعت است و نماز فرادی می شود. (اجماع)^۲

عدم علم به حائل

- اگر مأموم به حائل بین خود و امام علم
نداشته باشد مثلاً نابینا باشد و اقتدا کند حکم
نماز او چیست ؟
الف: اگر رکنی اضافه نکرده؛ جماعتش باطل
می شود و نماز او به طور فرادی صحیح است.
(اجماع)
ب: اگر رکنی اضافه کرده باشد؛ نماز فرادایش
نیز باطل است. (اجماع)^۳

۱ - رساله مراجع، م ۱۴۱۴ و رساله وحید، ۱۴۲۲

۲ - رساله مراجع، م ۱۴۳۴ و منهاج، خوئی و سیستانی، ۷۹۷

۳ - عروة الوثقی، القول فی شرایط الجماعة، ۱۱؛ منهاج، خوئی و سیستانی، م ۸۰۲

حائل انسانی

حائل انسانی دو قسم است:

الف: حائل مستقر

- اگر در بین مأمومین کسی باشد که نماز نمی‌خواند و واسطه اتصال دیگر مأمومین باشد، نماز چه حکمی دارد؟
در این صورت حائل محسوب شده و جماعت باطل است. (مشهور)
حائل نیست مگر اینکه صفی از مردم باشند که نماز نمی‌خوانند و یا چیزی شبیه این. (آیت ۱... مکارم)^۱

ب: حائل موقتی

- آیا حائل غیر مستمر مبطل جماعت است؟
حائل غیر مستمر مانند عبور يك انسان از جلوی مأموم مبطل جماعت نیست ولی اگر عبور انسان مستمر و پیوسته باشد مبطل جماعت است. (مشهور)
در صورتی که عبور انسان به صورت پیوسته، صدق سائریت داشته باشد، مبطل جماعت است. (آیت ۱... مکارم)^۲

۱ - عروه، ج ۱، فصل فی شرائط الجماعة احدها: منهاج الصالحین، سیستمی و خوئی، ج ۱، ذیل مساله ۷۹۴، شرائط الجماعة الاول؛ الأحکام الواضحة (للفاضل)؛ ص: ۲۰۸، ذیل مساله ۸۴۴، شرائط الجماعة الاول
۲ - عروة الوثقی، القول فی شرایط الجماعة، م ۱۲: تحریر الوسيله، القول فی شرایط الجماعة، م ۶ و منهاج، خوئی و سیستمی، م ۸۰۰

عدم فاصله بین مأمومین و امام و بین خود مأمومین

• اگر مأموم فقط از سمت راست یا چپ متصل باشد، چه مقدار فاصله از شخص کناری برای او جایز است؟

اگر به اندازه فاصله (گشادی) بین دو قدم (بین دو پا) باشد، جماعتش صحیح است. (حضرت امام آیات عظام: مقام معظم رهبری، اراکی)

بنابر احتیاط واجب، باید بیشتر از یک قدم بزرگ فاصله نباشد. (آیات عظام: سیستانی، گلپایگانی، صافی؛ وحید)^۱
بیشتر از یک قدم معمولی نباشد. (آیت‌ا... فاضل)

بنابر احتیاط واجب، باید بیشتر از یک متر فاصله نداشته باشد. (آیات عظام: خوئی^۲ و تبریزی)

بنابر احتیاط واجب باید، به قدر يك انسان که به سجده رفته است، فاصله داشته باشد. (آیات عظام: زنجانی؛ بهجت فتوی)

اگر يك یا چند قدم میان امام و مأموم یا مأمومین با یکدیگر فاصله باشد، بطوری که به آن جماعت گویند مانعی ندارد، بنابراین فاصله شدن يك یا دو نفر که نماز نمی خوانند مانعی ندارد، ولی مستحب است که صفوف کاملاً به هم متصل باشد. (آیت‌ا... مکارم)^۳

۱. توضیح المسائل وحید، م ۱۴۴۴ و منهاج، ج ۱، ص ۲۳۲، الثالث.

۲. لازم به ذکر است که نظرایشان در توضیح المسائل احتیاط واجب است و در منهاج، ج ۱، ص ۲۳۲، الثالث فتوا می‌باشد.

۳ - رساله مراجع م ۱۴۳۶، رساله مکارم، مساله ۱۲۴۳ و مقام معظم رهبری،

● فاصله بین امام و مأموم یا صف جلو وصف

عقب تا چقدر مُبطل جماعت نیست؟

نباید فاصله زیاد باشد واحوط این است که بین موقف امام یا موقف صف جلو با سجدهگاه افراد متأخر، بیشتر از يك قدم متعارف فاصله نباشد واحوط از آن این است که هیچ فاصله نباشد. (حضرت امام و مقام معظم رهبری؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل)

بنابر احتیاط واجب، باید بیشتر از یک قدم بزرگ فاصله نباشد. (آیت...سیستانی)

اگر يك یا چند قدم میان امام و مأموم ین و یا مأومین با یکدیگر فاصله باشد، بطوریکه به آن جماعت بگویند اشکال ندارد. (آیت...مکارم)

به قدر جسد یک انسانی که در حال سجده است بیشتر نباشد، و کمتر از این هم مثل اندازه یک قدم نیز اشکالی ندارد. (بهجت)

باید بیش از اندازه‌ای که به يك قدم بلند (قدم متعارف؛ خوئی) طی می‌شود فاصله نباشد، و احتیاط مستحب آن است که جای سجده مأموم، با جای کسی که جلوی او ایستاده، فاصله نداشته باشد. (خوئی و وحید)^۱

استفتائات، ۲۳۲؛ منهاج خوئی و سیستانی، بالای مساله ۷۹۶، بخش الثالث
۱ - تحرير الوسيله القول في الشرايط الجماعة الامر الثالث؛ منهاج الصالحين
سیستانی و خوئی ص ۲۳۲ بالای مساله ۷۹۶ الثالث؛ رساله مکارم مساله ۱۲۴۳
وسيله النجاه ص ۲۸۷ م ۱۰۳۳ شرائط جماعت الثالث الاحكام الواضحه فاضل
شرائط جماعت الثالث؛ هداية العباد (للگلپایگانی)، ج ۱، ص: ۲۴۴ شرائط
جماعت الثالث توضيح المسائل (وحید)، ص: ۲۸۳ مساله ۱۴۴۳. لازم به ذکر
است که آیت...وحید در منهاج از واژه خطوه (قدم معمولی) استفاده کرده اما
در توضیح المسائل کلمه قدم بلند آمده است.

فردائی شدن نماز بعضی مأمومین

• اگر نماز افراد صف جلو به خاطر مسافر بودن در دو رکعت تمام شد، حکم نماز صفهای بعد چیست؟

۱. بیشتر از یک قدم :

بقاء جماعت اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب نماز فردائی می شود، اگرچه بلا فاصله اقتدا کنند. (حضرت امام، آیات عظام: مقام معظم رهبری، سیستانی، زنجانی)

نماز صف بعد فردائی می شود. (آیات عظام: گلپایگانی، صافی)

اگر بلا فاصله صف جلو اقتدا کنند، جماعت صحیح است؛ در ضمن مجرد فاصله شدن به يك صف، به جماعت آسیب نمی رساند ولو بلافاصله اقتدا نکنند. (آیت ا... مکارم)

اگر بلا فاصله صف جلو اقتدا کنند، جماعت صحیح است. (آیات عظام: خوئی، وحید، تبریزی، اراکی)

۲. کمتر از یک قدم :

نماز صف بعد درست است، چه صف جلو اقتدا کنند چه اقتدا نکنند. (مشهور)

اگر صف جلو اقتدا کنند، جماعت صحیح است وگرنه فردائی می شود. (آیات عظام: سیستانی، وحید)^۱

نکته : آیت ا... خوئی بحث فاصله را مطرح

۱ - تحریر الوسیله القول فی الشرایط الجماعة م ۷ رساله مراجع م ۱۴۳۸ و رساله وحید، م ۱۴۴۶، اجوبة الاستفتائات، س ۵۷۷ : عروه مساله ۱۹ و ۱۵، شرائط الجماعة و منهاج، سیستانی و خوئی، مساله ۷۹۹

نفرموده اند .

• اگر در اثنا نماز فاصله بین امام و مأموم یا بین دو مأموم که یکی واسطه در اتصال دیگری با امام است زیاد شود آیا جماعت صحیح است؟
جماعت باطل شده :

الف: قهراً فردای می شود. (حضرت امام، آیات عظام: اراکی، گلپایگانی، صافی، بهجت، فاضل و نوری)

ب: قصد فردای لازم نیست. (آیات عظام: سیستانی، خوئی، وحید، تبریزی احتیاط مستحب قصد فردای)^۱

فاصله بچه ممیز

• اگر بچه ممیز در بین صف جماعت باشد آیا جماعت صحیح است؟
چنانچه ندانند نماز او باطل است می توانند اقتدا کنند. (مشهور)

مطلقاً صحیح است چرا که فاصله شدن یک یا چند نفر که نمازشان باطل است، مانعی ندارد. (آیت... مکارم)

در صورتی که بدانند نماز او صحیح است، می توانند اقتدا کنند و اگر شك در صحت نماز او داشته باشند و فاصله زیاد باشد، که اتصال بقیه صف به امام به وسیله آن طفل باشد، اقتدا مشکل است، ولی اگر یک نفر باشد اشکال ندارد. (آیات عظام: گلپایگانی، صافی)

۱ - عروة الوثقی، القول فی شرایط الجماعة، م ۱۸ و منهاج، خوئی و سیستانی، م ۸۰۴
رساله مراجع، م ۱۴۳۷ و رساله وحید، ۱۴۴۶

اگر بین کسانی که در يك صف ایستاده‌اند، يك نفر که نمازش باطل است یا بچه ممیزی که ندانند نماز او صحیح است فاصله شود، در صورتی که از جهت مأوم دیگر اتصال به جماعت نباشد بنابر احتیاط واجب نمی‌شود اقتدا کرد. (آیت‌ا... وحید)^۱

محل ایستادن امام بالاتر از مأوم نباشد

• آیا جایز است محل ایستادن امام از محل ایستادن مأوم بلندتر باشد؟

جایز نیست ولی اگر به مقدار کم (به مقدار بسیار کم؛ مکارم) بلندتر باشد (بطوریکه عرفاً آن را بلندی حساب نکنند، آیت‌ا... سیستانی) اشکال ندارد. (مشهور)

جایز نیست ولی اگر به مقدار کم مثلاً کمتر از يك وجب بلندتر باشد اشکال ندارد. (اراکي، بهجت، خوئی، تبریزی)^۲

مقدار بلندی جای مأوم از امام

• مقدار بلندی جای مأوم از امام تا چه اندازه مجاز است؟

ملاک صدق جماعت است برآن، ولو اینکه ساختمانهای چند طبقه باشد. (مشهور)
اگر بلندی به مقدار متعارف زمان قدیم باشد، جماعت صحیح است ولی اگر بلندی در حد

۱ - عروه، شرائط جماعت، م ۲۲؛ رساله مراجع، م ۱۴۱۷؛ رساله وحید، مسأله ۱۴۲۵

و منهاج، خوئی و سیتانی، م ۸۰۵

۲ - رساله مراجع، م ۱۴۱۵ و رساله وحید، ۱۴۲۳

ساختمانهای چند طبقه باشد: جماعت اشکال دارد. (حضرت امام)^۱

اتصال در طبقات

• اگر صفوف جماعت بخواهد در طبقات مختلف تشکیل شود، چگونه باید بین آنها اتصال برقرار کرد؟

در صورتی که طبقات نسبت به یکدیگر علو فاحش نداشته باشد و کسی که در صف اول هر طبقه می ایستد، از صف قبل از خودش در طبقه قبل و لو يك نفر را ببیند، نماز صحیح است. (حضرت امام)^۲

اگر يك نفر از صف پائین را که به واسطه او اتصال حاصل است ببینند، نماز صحیح است و هم چنین است حکم در سایر طبقات. (آیت... گلپایگانی)^۳

وظیفه مأوم در رکعت اول و دوم

• وظیفه مأوم در رکعت اول و دوم درحالی که امام در حال خواندن قرائت است چیست؟

الف: نمازهای اخفاتی (آهسته خواندن حمد

و سوره):

مأوم نباید در دو رکعت اول نماز حمد و سوره بخواند. (حضرت امام آیات عظام: نوری، خوئی،

۱ - رساله مراجع، م ۱۴۱۶ و رساله وحید، ۱۴۲۴

۲ - استفتاءات (امام خمینی): ج ۱، ص ۲۸۲

۳ - مجمع المسائل (للگلپایگانی): ج ۱، ص ۲۳۲

تبریزی، وحید)^۱

بنابر احتیاط واجب نخواند. (آیات عظام: سیستانی، مکارم، فاضل)^۲
 مکروه است حمد و سوره را بخواند. (آیات عظام: اراکی، گلپایگانی، صافی، بهجت)^۳
 نکته: مشهور مراجع می‌فرمایند وظیفه ترك قرائت است. (به فتوی یا به احتیاط) ولی مستحب است مشغول به ذکر تسبیح و تحمید و صلوات باشد.^۴

ب: نمازهای جهریه:

اگر صدای امام را بشنود:

ولو اینکه کلمات را تشخیص نمی‌دهد باید حمد و سوره را نخواند. (مشهور)
 بنابر احتیاط واجب نخواند. (آیات عظام: صافی، گلپایگانی، بهجت)^۵
 نکته: در نمازهای جهریه که صدای امام شنیده می‌شود:

۱. ترك قرائت، واجب

۲. سکوت، احتیاط مستحب

۳. ذکر، جایز است. (مشهور)^۶

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۷۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۵، م ۱۴۶۶ و رساله وحید، ۱۴۷۴

۲. منهاج اصالحین، سیستانی، ج ۱، ص ۷۹۵، م ۸۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۵، م ۱۴۶۶

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۵، م ۱۴۶۶؛ تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۷۱؛ عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱؛ تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۷۱؛ توضیح المسائل، مراجع، ج ۱، ص ۷۹۵، م ۱۴۶۶

۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۴، م ۱۴۶۲ و رساله وحید، ۱۴۷۰

۵. عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱

اگر صدای امام را نشنود:

مستحب است (جایز است؛ مکارم) که حمد و سوره را بخواند ولی باید آهسته بخواند و اگر سهواً بلند بخواند، اشکال ندارد. (مشهور)
احتیاط این است که به نیت جزئیت بخواند، بلکه به قصد قربت مطلقه بخواند. (آیات عظام: صافی؛ وحید فتوی) ^۱

اگر بعضی از کلمات امام را بشنود:

احتیاط واجب ترك حمد و سوره است، مطلقاً. (مشهور)

می تواند آن مقدار را که نمی شنود به قصد قربت مطلقه بخواند. (آیات عظام: سیستانی، وحید)

بنابر احتیاط واجب همان مقدار از حمد و سوره را نخواند. (آیت... بهجت) ^۲

• آیا در حکم نشنیدن صدای امام، فرقی بین علت نشنیدن دارد؟

فرقی در حکم عدم سماع بین اینکه به خاطر دوری باشد یا اصلاً مأوم ناشنوا باشد، یا به خاطر صداهای زیاد اطراف باشد، نیست. (مشهور)

ناشنوا بنا بر احتیاط واجب حمد و سوره نخواند. (آیت... مکارم) ^۳

• مأوم صدایی می شنود ولی نمیداند صدای

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۴، م ۱۴۶۲؛ رساله وحید، ۱۴۷۰

۲ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۴، م ۱۴۶۳؛ رساله وحید، ۱۴۷۱

۳ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۲

امام است یا صدای کسی دیگر، آیا میتواند حمد و سوره بخواند؟

می‌تواند حمد و سوره بخواند. (مشهور)
احتیاط مستحب حمد و سوره نخواند.
(آیت‌ا... اراکی)

می‌تواند به قصد قربت مطلقه حمد و سوره بخواند. (آیات عظام: گلپایگانی، صافی، فاضل، وحید)

بنابر احتیاط واجب، حمد و سوره نخواند.
(آیت‌ا... مکارم)^۱

• در هنگامی که امام در حال خواندن قرائت است آیا بر مأموم رعایت طمانینه واجب است؟
رعایت طمانینه برای مأموم واجب نیست،
گرچه احتیاط مستحب آن است که رعایت کند.
(مشهور)

رعایت طمانینه واجب، لازم است. (آیت‌ا... مکارم)^۲

• اگر مأموم در رکعت دوم امام اقتدا کرد آیا می‌تواند قنوت و تشهد را بخواند؟

خواندن قنوت و تشهد مستحب است ولی
در موقع تشهد، از باب تبعیت از امام بنشینند
و بنابر احتیاط این است که در موقع تشهد به
حالت تجافی بنشینند. (مشهور)

احتیاط مستحب به حالت تجافی بنشینند.
(آیت‌ا... بهجت)^۳

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۶۴ و رساله وحید، ۱۴۷۳ و ۱۴۷۰

۲ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۶

۳ - عروه، احکام جماعت، مساله ۱۹ و مسائل منتخبه، سیستمی، ۳۹۱؛ توضیح

المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۸۵، م ۱۴۳۹ و رساله وحید، ۱۴۴۷

وظیفه مأموم در رکعت سوم و چهارم

• آیا امام جماعت در رکعت سوم و چهارم هم

متحمل قرائت مأموم می‌شود؟

امام جماعت فقط قرائت دو رکعت اول را از طرف مأموم متحمل می‌شود و در رکعت سوم و چهارم، برخود مأموم واجب است که یا یک حمد بخواند و یا تسبیحات اربعه را بگوید. (حمد و یا تسبیحات را چه در نمازهای جهریه و چه در نمازهای اخفاتیه مطلقاً باید آهسته بخواند) (مشهور)

بنابر احتیاط واجب در نمازهای جهریه فقط تسبیحات را بخواند. (آیات عظام: خوئی، مکارم، تبریزی)

بنابر احتیاط واجب اگر صدای امام را می‌شنود، فقط تسبیحات را بخواند. (آیت‌ا... فاضل)

بنابر احتیاط واجب اگر صدای امام را می‌شنود، در نمازهای جهریه فقط تسبیحات را بخواند. (حضرت امام)^۱

• اگر مأموم بداند در صورتی که در رکعت سوم یا چهارم به امام اقتدا کند، اگر حمد را بخواند به رکوع نمی‌رسد وظیفه اش چیست؟

بنابر احتیاط واجب باید صبر کند، تا امام به رکوع رود و بعد اقتدا کند. (اجماع)^۲

• اگر مأموم در دو رکعت آخر نماز چهاررکعتی

۱. عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱۸، تحریر احکام جماعت، مساله

۱؛ رساله مراجع، مساله ۱۰۰۵ و منهاج، خوئی، مساله ۶۲۵؛

۲ - توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۴۱ و عروه، احکام جماعت، مساله ۲۴؛ و رساله

وحید، ۱۴۴۹

به امام اقتدا کرد، آیا لازم است حمد و سوره را بخواند؟

در این صورت بر مأموم لازم است، خودش حمد و سوره را بخواند ولی اگر به اندازه خواندن سوره مهلت پیدا نکرد، حمد را تمام کند. (اجماع)^۱

• اگر مأموم در دو رکعت آخر نماز امام که دو رکعت اول اوست، به اندازه خواندن حمد هم فرصت پیدا نکرد وظیفه اش چیست؟

الف: تمام کردن حمد؛

باید حمد را تمام کند و در سجده به امام ملحق شود و می تواند احتیاطاً نیت فردی کند. (امام، نوری و بهجت)

نکته: آیت... بهجت؛ در رکعت اول مأموم قصد فردی کرده و حمد را تمام کند و بقیه نماز را خودش بخواند و در رکعت دوم، مأموم مثل نظر حضرت امام است.

احتیاط واجب این است که حمد را تمام کند و در سجده به امام ملحق شود و احتیاط مستحب نماز را اعاده کند. (آیات عظام: صافی، گلپایگانی} آیت... مکارم: باید دوباره نماز را اعاده کند. {)

باید حمد را تمام کند و در سجده به امام ملحق شود و احتیاط مستحب نماز را اعاده کند. (آیت... زنجانی)

۱- عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱۸؛ توضیح المسائل مراجع،

ج ۱، ص ۷۸۷، م ۱۴۴۲

ب: قطع حمد؛

می تواند حمد را قطع کند و با امام به رکوع رود؛ ولی احتیاط مستحب این است که نماز را به نیت فردی تمام کند. (آیت... سیستانی) لکن احتیاط واجب آن است که نماز اعاده شود، البته احتیاطاً قرائت را تا حد ممکن رسیدن به رکوع ادامه دهد. (آیت...فاضل)

ج: تبدیل به فردی؛

بنابر احتیاط واجب فردی نماز را تمام کند. (آیات عظام: خوئی، تبریزی، وحید)^۱

- اگر مأموم یقین دارد که اگر سوره را بخواند به رکوع امام می رسد اگر سوره را بخواند و به رکوع نرسد حکم نمازش چیست؟

جماعتش صحیح است. (مشهور)

در صورتی که متابعت عرفی بهم نخورد، جماعتش صحیح است. (آیات عظام: تبریزی، زنجانی، سیستانی، مکارم، وحید)

جماعتش صحیح نیست و تبدیل به فردی می شود. (آیت...خوئی)^۲

- اگر مأموم میدانند که اگر سوره را بخواند، به رکوع امام نمی رسد و عمداً سوره را خواند، حکم نمازش چیست؟

نمازش صحیح است. (حضرت امام، آیات

۱ - تحریر الوسیله، ج ۱، احکام جماعت، مساله ۵، توضیح المسائل مراجع، ذیل مساله ۱۴۴۲، عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱۸، هداية العباد، سید گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۴۷، م ۱۲۳۰ و هداية العباد، صافی، ج ۱، ص ۲۰۹، م ۱۲۲۶، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۸۷، ذیل م ۱۴۳۹؛ منهاج الصالحین، سید خوئی، وحید ج ۲، ص ۲۳۷، م ۸۱۳

۲ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۸۸، م ۱۴۴۵؛ عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۲۱؛ وحید، رساله، م ۱۴۵۳

عظام: نوری و فاضل)

نمازش اشکال دارد، مگر اینکه به وظیفه
 فردای عمل کرده باشد. (آیت... اراکی)
 نمازش اشکال دارد و احتیاطاً دوباره بخواند.
 (آیات عظام: صافی، گلپایگانی، مکارم)
 جماعتش باطل می شود و باید به وظیفه
 منفرد عمل کند. (آیات عظام: سیستانی،
 خوئی، تبریزی، وحید)

جماعتش باطل و بنابر احتیاط نماز را به
 صورت فردای تمام کند. (آیت... زنجانی)
 • در نماز جماعت کیفیت قرائت مأموم از جهت
 جهرواخفات چگونه باید باشد؟

بر مأموم واجب است که قرائت حتی
 بسم... را به صورت آهسته بخواند چه در
 نمازهای اخفاتی و چه جهریه و فرق نمی کند که
 قرائت مستحب باشد مثل اینکه صدای امام را
 در نمازهای جهریه نمی شنود؛ یا قرائت واجب
 باشد مثل اینکه يك رکعت از امام عقب است.
 (اجماع)^۲

تبعیت در افعال

• آیا متابعت مأموم از امام در افعال نماز واجب
 است؟

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۸۷، م ۱۴۴۳؛ عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی
 احکام الجماعة، م ۲۱؛ وحید، رساله، م ۱۴۵۱
 ۲ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۲۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۷۲،
 م ۷؛ هدایة العباد، سید گلپایگانی، ج ۱، ص ۲۴۷، م ۱۲۳۲ و هدایة العباد،
 صافی، ج ۱، ص ۲۰۹، م ۱۲۳۱. منهاج الصالحین، سیستانی، ج ۱، ص ۲۶۸،
 م ۸۱۴؛ منهاج الصالحین، سید خوئی، وحید، ج ۲، ص ۲۳۸، م ۸۱۴، اجوبة
 الاستفتائات، ص ۵۷۰.

متابعت در افعال بر مأموم واجب است، یعنی افعال نماز را یا باید با امام یا کمی بعد از امام انجام دهد. (مشهور)
احتیاط در این است که با امام هم انجام ندهد، بلکه کمی بعد از امام انجام دهد. (آیت... بهجت)^۱

تبعیت در اقوال و اذکار

• آیا در نماز جماعت مأموم باید در اقوال هم از امام تبعیت کند؟
متابعت از امام در اقوال واجب نیست، (غیر از تکبیره الاحرام و سلام که بحثش می‌آید) یعنی لازم نیست متأخر از امام جماعت یا هم زمان با امام، اذکار را بگوید و فرقی بین اذکار واجب و مستحب نیست و فرقی نمی‌کند که اذکار را از امام بشنود یا نشنود، اگر چه احتیاط مستحب است متأخر از امام انجام دهد خصوصاً جایی که صدای امام را می‌شنود. (اجماع)^۲

سلام دادن قبل از امام

• آیا مأموم می‌تواند قبل از امام سلام نماز را بگوید و اگر سلام داد حکم نمازش چیست؟
اگر مأموم پیش از امام عمداً هم سلام دهد، نمازش صحیح است. (مشهور؛ گلیپایگانی صافی؛ بنابر احتیاط مستحب زودتر سلام ندهد.)

۱ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۷۰ و رساله وحید، ۱۴۷۸

۲ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱،

م ۱۴۶۹ و رساله وحید، م ۱۴۷۷

نمازش به صورت جماعت صحیح است.
(آیت... سیستانی)

اگر سهواً سلام دهد، نمازش اشکال ندارد و ظاهر این است که اگر عمداً هم سلام دهد، در صورتی که از اول نماز قاصد نبوده نمازش صحیح است. (آیات عظام: خوئی، وحید)
اگر عمداً سلام دهد نمازش اشکال دارد، یعنی بنابر احتیاط واجب نماز را اعاده کند؛ ولی اگر نیت فردی کرده یا سهواً سلام داده، نمازش صحیح است. (آیت... فاضل)

اگر عمداً هم سلام دهد، بنابر اقوی نمازش صحیح است ولی احتیاط در این است که اگر عذری ندارد و میخواهد قبل از امام سلام دهد، قصد انفراد کند. (آیت... بهجت)^۱

گفتن تکبیره الاحرام قبل از امام

• آیا مأموم می تواند قبل از امام تکبیره الاحرام بگوید؟

مأموم نباید تکبیره الاحرام را پیش از امام بگوید. (اجماع)

بلکه بنابر احتیاط واجب، تا تکبیر امام تمام نشده تکبیر نگوید. (مشهور)

بلکه بنابر احتیاط مستحب تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر نگوید. (آیت... سیستانی)

باید تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر

۱ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱۳؛ منهاج الصالحین، سیستانی، ج ۱، ص ۲۶۸ م ۸۱۵، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۶۸. توضیح المسائل، آیت الله وحید، م ۱۴۷۶

نگوید. (آیت... اراکی)^۱

- آیا مأموم میتواند در رکوع یا سجده ذکر زیادتری از امام بگوید ؟
- مأموم می‌تواند ذکرهای زیادتری در نماز بگوید که امام آنها را نمی‌گوید و همچنین می‌تواند ذکرهای مستحبی که امام ترك کرده است را بگوید. (اجماع)^۲

قطع نماز به خاطر درك نماز جماعت

- در حال خواندن نماز مستحبی نماز جماعت اقامه شود، آیا می‌شود نماز مستحبی را رها کرد؟

الف: چنانچه اطمینان ندارد که اگر نماز مستحبی را تمام کند به جماعت برسد ولو برای درك رکعت اول باشد:

مستحب است، نماز مستحبی را رها کند و مشغول نماز واجب شود. (اجماع)^۳
ب: قطع نافله برای رسیدن به تکبیره الاحرام جماعت:

مستحب است، نماز مستحبی را قطع کند. (مشهور)^۴

در استحباب قطع نافله قبل از تکبیره الاحرام

۱ - عروه، احکام جماعت، مساله ۱۳، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۶۷ و رساله وحید، م ۱۴۷۵

۲ - عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام الجماعة، م ۱۵، منهاج الصالحین، خوئی، وحید، ج ۲، ص ۲۴۷، م ۸۲۱؛ منهاج الصالحین، سیستانی، ج ۱، ص ۲۷۰، م ۸۲۱

۳ - توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۸۹، م ۱۴۴۹ و رساله وحید، ۱۴۵۷

۴ - عروه، احکام جماعت، مساله ۲۷

تأمل است. (آیت... مکارم)^۱

• اگر نماز گزار در حال خواندن نماز سه رکعتی یا چهار رکعتی واجب باشد و نماز جماعت شروع شود، وظیفه اش چیست؟

اگر از محلّ عدول تجاوز نکرده باشد، یعنی به رکوع رکعت سوم نرفته باشد و می ترسد (بلکه اگر هم نترسد خوئی) که اگر نماز را تمام کند به جماعت (ولو رکعت اول) نرسد، مستحب است به نیت نماز مستحبی نماز را دو رکعتی تمام کند و خود را به جماعت برساند. (مشهور)

چنانچه وارد رکعت سوم نشده است و می ترسد (آیت... مکارم)

اگر با تمام کردن نماز مستحبی هم نمی تواند خود را به جماعت برساند، نماز مستحبی را بشکند و خود را به جماعت برساند. (آیت... زنجانی)

و حتی جایز است نماز واجب خود را بشکند تا به جماعت برسد، ولی احتیاط مستحب است این کار را نکند. (آیت... سیستانی)^۲

تجافی در تشهد

• کسی که يك رکعت از امام عقب مانده باشد، وقتی امام تشهد رکعت آخر را می خواند، وظیفه اش چیست؟

عدول به انفراد و برخاستن جایز است، اگرچه

۱. عروه، احکام جماعت، مساله ۲۷

۲. عروه، احکام جماعت، مساله ۲۷؛ منهاج، ج ۱، مساله ۸۲۸؛ توضیح المسائل

مراجع، ج ۱، ص ۷۹۰، م ۱۴۵۰ و رساله وحید، ۱۴۵۸

مستحب است تا سلام امام به صورت متجافی بنشیند. (مشهور آیات عظام: خوئی، تبریزی: ولی چنانچه اگر از اول قصد انفراد داشته، محلّ اشکال است).

احتیاط آن است که صبر کند تا امام سلام نماز را بگوید، بعد برخیزد. (آیت... مکارم) احتیاط واجب این است که در حال تشهد امام به حالت تجافی بنشیند و بعد برخیزد و صبر کردن برای سلام لازم نیست. (آیات عظام: صافی، گلپایگانی)

اگر قصد انفراد نکند، بنابر احتیاط واجب انگشتان دست و سینه پا را به زمین بگذارد و زانوهای را بلند نگه دارد، صبر کند تا امام سلام نماز را بگوید و بعد برخیزد، اگر در همان جا بخواهد قصد انفراد نماید مانعی ندارد، ولی چنانچه از اول قصد انفراد داشته، محلّ اشکال است. (آیت... وحید)

بنابر احتیاط تجافی کند و بعد از سلام برخیزد ولی می تواند قصد فرادی کرده و تشهد نخواند و برخیزد. (آیت... زنجانی)^۱

مستحبات نماز جماعت

۱. امام در وسط صف بایستد و کسانی در صف اول بایستند که در علم و کمال و عقل و ورع و تقوی، مزیتی بر دیگران داشته باشند و افضل آنها در جانب راست از صف اول بایستد، زیرا که آن افضل صفوف است.

۱ - عروه، فی مستحبات جماعت، مساله ۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۹۰.

م ۱۴۵۲؛ توضیح المسائل وحید، ص ۲۵۸، م ۱۴۶۰.

۲. صفهای جماعت منظم و بین افراد فاصله نباشد.

۳. مستحب است بعد از گفتن قد قامت الصلاة، مأمومین برخیزند.

۴. امام حال اضعف مأمومین را رعایت کند و عجله نکند تا افراد ضعیف به او برسند و قنوت و رکوع و سجود را طول ندهد، مگر اینکه همه کسانی که به او اقتدا کرده اند، مایلند.

۵. امام ذکرها و قرائت را بلند بخواند تا دیگران بشنوند ولی به حد مفراط نرسد.

۶. امام در رکوع بفهمد کسی تازه رسیده و می خواهد اقتدا کند، رکوع را دو برابر همیشه طول دهد و بعد برخیزد، اگرچه بفهمد کس دیگری هم برای اقتدا وارد شده است.

۷. ایستادن نزدیک امام مستحب است.

۸. صفها نزدیک هم باشند.

۹. جانب راست صفوف بایستد که افضل از جانب چپ آن است و لکن در نماز میّت صف آخر افضل است.

۱۰. بعد از خواندن سوره حمد توسط امام، مأموم بگوید: «الحمد لله رب العالمین».

۱۱. آنکه صفها راست و معتدل باشد و شانه های مأمومین با یکدیگر محاذی باشد و جای خالی در صفوف نگذارند.

۱۲. صفها نزدیک یکدیگر باشد به نحوی که ما بین آنها زیاده تر از مقداری که بتوانند سجده کنند، نباشد.^۱

۱ - رساله مراجع مراجع، ۱۴۸۰ الی ۱۴۸۷: عروه، ج ۱، مستحبات جماعت

مکروهات نماز جماعت

۱. اگر در صفهای جماعت جا باشد، مکروه است انسان تنها بایستد. بلکه باید هر گاه صفها پر باشد پهلوی امام بایستد یا در آخر یکی از صفوف.
۲. مأموم ذکرهای نماز را طوری بگوید که امام بشنود.
۳. اقتدا مسافر در نمازهایی که باید قصر بخواند به کسی که تمام می خواند و بالعکس، مکروه است.
۴. صحبت کردن بعد از قول قد قامت الصلاة، بلکه این کار در غیر جماعت هم مکروه است و در جماعت شدید تر است.
۵. نافله به جا آوردن بعد از گفتن «قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ»، بلکه حتی بعد از شروع در اقامه.

فصل دوم:
احكام مسافر

بحث اول: شروط شکسته شدن نماز

شکسته شدن نماز (قصر) یعنی نمازهای چهاررکعتی را دو رکعت، مانند نماز صبح، بخوانیم. مسافر باید نماز خود را شکسته بخواند. البته این، شروطی دارد که در ادامه می آوریم:

شرط اول: مسافت

برای اینکه بتوانیم در سفر، نمازمان را شکسته بخوانیم، باید بین مبدأ و مقصد ما هشت فرسخ یا بیشتر فاصله باشد. هشت فرسخ به کیلومتر:

معادل ۴۳ کیلومتر است. (آیت... مکارم)؛

تقریباً معادل ۴۴ کیلومتر است. (سیستانی)؛^۱

معادل ۴۵ کیلومتر است. (حضرت امام، مقام معظم رهبری، فاضل).^۲

سفری که نماز در آن شکسته است، باید حداقل به مقدار هشت فرسخ کامل باشد و اگر مقدار کمی هم از هشت فرسخ کمتر باشد، باید نمازمان را کامل بخوانیم. (تمام مراجع).^۳

مسافت را از کجا محاسبه کنیم؟^۴
برای محاسبه این مسافت، باید:

۱. توضیح المسائل مراجع، نماز مسافر، شرط اول.

۲. گلپایگانی و صافی، هدایة العباد، مسئله ۱۱۰۶؛ در رساله فارسی فرموده اند: «بعضی گفته اند این مقدار معادل ۴۴ کیلومتر است.»؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱، مسئله ۵۱۳؛ خامنه ای، استفتائات جدید در سایت ایشان، احکام بلاد کبیره.

۳. العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۲.

۴. العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۱۵؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۰۴۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۲۸۹، مسئله ۸۹۱.

دیوار شهر را در نظر بگیریم؛ برای شهری که دیوار ندارد، باید آخرین منزل های شهر را در نظر بگیریم. (حضرت امام، رهبری، مکارم، بهجت، فاضل، سیستانی)

شرط دوم: تصمیم به طی کردن هشت فرسخ
از ابتدای مسافرت، باید تصمیم گرفته باشیم که هشت فرسخ برویم (تمام مراجع)؛ یعنی بدانیم که هشت فرسخ راه را می پیماییم. (آیت... سیستانی)^۱ این تصمیم باید قطعی باشد، نه معلق و وابسته به چیز دیگر. (تمام مراجع) کسی که نمی داند سفرش چند فرسخ خواهد شد، نمازش را باید کامل بخواند. (تمام مراجع)

شرط سوم: استمرار داشتن تصمیم
تصمیم ما (مسافر) بر طی کردن هشت فرسخ باید ادامه دار بوده و استمرار داشته باشد. حال اگر پیش از رسیدن به چهار فرسخ:
از تصمیم خود برگردیم یا مردد شویم، نمازمان را باید کامل بخوانیم. (تمام مراجع)^۲

شرط چهارم: عبور نکردن از وطن و محل اقامت

شرط پنجم: حلال بودن سفر
مسافر نمی تواند در سفری نماز خود را شکسته بخواند که برای گناه رفته است.

۱. توضیح المسائل مراجع، احکام نماز مسافر، شرط دوم.

۲. توضیح المسائل مراجع، شرط سوم نماز مسافر.

انواع سفر گناه

۱. خود سفر گناه است

اگر خود سفر گناه باشد، مسافر باید نمازش را کامل بخواند؛ مثل سفری که برای خود شخص ضرر دارد یا سفری که برخلاف نذر است، یعنی مثلاً نذر کرده است سفر نرود.

۲. هدف از سفر گناه است

برای نمونه، کسی برای دزدی به سفر رفته است. اگر این هدف از اول تا آخر سفر ادامه داشته باشد، باید نمازش را کامل بخواند. (تمام مراجع).

۳۹

شرط ششم: خانه به دوش نباشد

کسانی که خانه و زندگی شان همراهشان است و خانه به دوش اند و وطن ثابتی ندارند، نمازشان را باید کامل بخوانند و مسافر محسوب نمی شوند؛ مانند دوره گرد ها، صحرانشین ها، عشایر، کارکنان کشتی در صورتی که منزلشان داخل کشتی است. البته اگر به دلیل دیگری مانند زیارت، به مسافرت بروند، آنگاه نمازشان را باید شکسته بخوانند.

شرط هفتم: شغلش مسافرت نباشد

به علت زیاد و دقیق بودن مسائل این بحث و فرق مبانی مراجع تقلید، اگر بزرگواری سؤال در این رابطه داشت، به دفاتر پاسخگویی به مسائل شرعی حرم مطهر مراجعه کند

شرط هشتم: رسیدن به حد ترخص

حد ترخص محدوده‌ای از اطراف شهر یا روستا و منطقه محل سکونت است که با رسیدن به آنجا، باید احکام مخصوصی را درباره نماز و روزه رعایت کنیم. برای نمونه، اگر تصمیم گرفته‌ایم به سفری برویم که هشت فرسخ یا بیشتر است، نمازمان را باید از حد ترخص شکسته بخوانیم. این محدوده معمولاً جایی است که صدای اذان شهر شنیده نمی‌شود یا دیوارهای شهر در آنجا دیده نمی‌شود.

حکم حد ترخص

حکم خروج از وطن برای سفر شرعی

با رسیدن به حد ترخص، نمازمان را باید شکسته بخوانیم و قبل از رسیدن به آن، نمازمان را باید کامل بخوانیم (تمام مراجع).^۱

بحث دوم: قطع‌کننده‌های سفر

برخی عوامل باعث می‌شود مسافرت قطع شده و بر ما واجب شود که نمازمان را کامل بخوانیم. این عوامل را در ادامه بررسی می‌کنیم.

اول: عبور کردن از وطن

اگر به‌گونه‌ای سفر کنیم که هنگام سفر، از وطن خود عبور کنیم، سفرمان قطع می‌شود.

۱. توضیح المسائل مراجع، نماز مسافر، شرط هشتم، قبل از مسئله ۱۳۱۸.

وطن یعنی چه؟

وطن انواع مختلفی دارد:

۱. وطن اصلی

به فتوای مشهور مراجع تقلید: وطن اصلی جایی است که: در آنجا به دنیا آمده‌ایم و همان‌جا رشد و نمو کرده.

۲. وطن اتخاذی

وطن اتخاذی جایی است که تصمیم می‌گیریم به قصد وطن در آن ساکن شویم و زندگی کنیم. (تمام مراجع)^۱

دوم: قصد توقف ده روز

مسافری که نمازش شکسته است، اگر قصد ده روز داشته باشد (یعنی بداند حداقل ۱۰ روز کامل در محل اقامتش باقی می‌ماند) باید نمازش را کامل بخواند. حال اگر کسی شب و قبل از اذان صبح برسد ۱۰ روز وی، غروب آفتاب روز دهم (مشهور) به پایان می‌رسد ولی اگر بین روز برسد باید ۲۴۰ ساعت در مقصد بماند، یعنی اتمام ده روز اقامت وی، روز یازدهم و همان ساعت ورودش است. مثال بنده ساعت ۱۲ شب وارد مشهد شده‌ام ۱۰ روز من غروب آفتاب روز دهم تمام می‌شود ولی اگر ساعت ۹ صبح وارد مشهد شده باشم، برای کامل خواندن نماز باید قصد ماندن تا ساعت ۹ روز یازدهم را داشته باشم.^۲

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۲۹.

۲. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۳۶.

شروط قاصد ده روز^۱

برای اینکه با قصد اقامت ده روز بتوانیم نمازمان را کامل بخوانیم: باید اطمینان داشته باشیم که ده روز یا بیشتر در آن مکان می‌مانیم و مردّد نباشیم؛

خروج از محل اقامت

در تحقق قصد ده روز، تصمیم به خارج نشدن از محل اقامت و حواشی آن، لازم نیست. بنابراین اگر از ابتدا تصمیم گرفته باشیم به بعضی از زمین‌ها و مزرعه‌ها یا باغ‌هایی سر بزنیم که متصل به آن محل هستند، به گونه‌ای که رفتن به آنجا با قصد اقامت در آن محل منافات نداشته باشد، نمازمان را باید کامل بخوانیم. اما اگر قصد داشته باشیم بیشتر از این، مثلاً تا حدّ ترخّص یا بیشتر از آن تا کمتر از چهار فرسخی برویم و برگردیم، در اینجا دیدگاه‌های متفاوتی هست:^۲

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۳۹.

۲. العروة الوثقی، فصل فی قواطع السفر، مسئله ۸؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۳۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۴۶؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، سؤال ۶۶۵. اگر در بین ده روز فقط یک مرتبه برویم و رفت و برگشتان بیشتر از دو ساعت طول نکشد، باید نمازمان را کامل بخوانیم (حضرت امام)؛

اگر چند ساعتی از روز یا شب برای یک بار یا چند بار باشد، به شرطی که مجموع ساعات خروج، از هفت ساعت بیشتر نشود، به قصد اقامت ضرر نمی‌زند و باید نمازمان را کامل بخوانیم (مقام معظم رهبری)؛

اگر تمام یک روز یا تمام یک شب از آنجا خارج شویم، این با قصد اقامت منافات دارد و باید نمازمان را شکسته بخوانیم. اگر نصف روز خارج شویم و برگردیم، نمازمان کامل است، مگر این کار را به مقداری تکرار کنیم که عرفاً بگویند در یک جا اقامت نداریم. در این صورت، نمازمان را باید شکسته بخوانیم (آیت‌الله سیستانی)؛

اگر قصد اقامت داریم، دیگر نباید سفر کنیم؛ حتی برای یک یا دو ساعت. بنابراین

انصراف از اقامت ده روزه^۱

اگر تصمیم گرفتیم ده روز در جایی بمانیم و سپس منصرف شدیم، قبل از خواندن نمازی چهاررکعتی، باید نمازمان را شکسته بخوانیم (تمام مراجع). بعد از خواندن نمازی چهاررکعتی باید بقیه نمازهایمان را نیز تا زمانی که آنجا هستیم، کامل بخوانیم (مشهور)

اگر در مکانی که تصمیم گرفته‌ایم ده روز در آنجا بمانیم، قبل از اینکه تصمیم بگیریم، چند روزی بوده‌ایم، نمی‌توانیم این مقدار زمان قبل از تصمیم‌گیری را جزء ده روز حساب کنیم. روزهای بعد از تصمیم‌گرفتن، جزء اقامت ده روزه حساب می‌شود، نه روزهای قبل از آن.

سوم: تردید سی روزه

اگر در مکانی توقف کنیم و ندانیم در این مکان چند روز خواهیم ماند و تردیدمان تا سی روز طول بکشد، در این سی روز، نمازمان را باید شکسته بخوانیم. از روزی ویک باید نمازمان را کامل بخوانیم.

اگر به مکان‌های نزدیک برویم که رفتن به آنجا با قصد اقامت منافات نداشته باشد، نمازمان کامل است؛ وگرنه نمازمان شکسته است (آیت‌الله مکارم)؛ اگر بیشتر از دو ساعت به آنجا برویم، مثلاً بیشتر روز را برویم و شب برگردیم، بنا به احتیاط واجب، نمازمان را باید هم شکسته و هم تمام بخوانیم. اگر این کار تکرار می‌شود و مدت زمان خروج در هر روز، بیشتر از زمان اقامتمان است، قصد اقامت ده روز تحقق نیافته و نمازمان شکسته است (آیت‌الله فاضل)؛ اگر قسمت عمده روز را در محل اقامت باشیم، کافی است و نمازمان کامل است (آیت‌الله بهجت).

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۴۲.

احکام مسافر

آنچه از مسافر ساقط است

اگر مسافر شروط شکسته شدن نماز را (بحث اول) داشته باشد، برخی امور از گردنش ساقط می شود:

دو رکعت آخر نمازهای چهاررکعتی اش و باید نمازهای چهاررکعتی را دو رکعتی مانند نماز صبح بخواند؛

نافله های (نمازهای مستحب) نمازهای ظهر و عصر؛

نافله نماز عشاء (وتیره). البته بنابر احتیاط مستحب، بهتر است آن را به امید ثواب (رجاءاً) بخواند. (حضرت امام)

سفر بعد از وقت^۱

اگر وقت نماز شد و پس از آن به سفر رفتیم، درحالی که هنوز نمازمان را نخوانده ایم، نمازمان را بعد از گذشتن از حد ترخص باید شکسته بخوانیم. (تمام مراجع)

رسیدن پس از وقت

اگر هنگامی که وقت نماز شد، مسافر بودیم و نمازمان را نخواندیم و درحالی که هنوز وقت باقی بود، به محل اقامت یا وطن رسیدیم، نمازمان را باید کامل بخوانیم. (تمام مراجع)

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۶۷؛ العروة الوثقی، فصل فی احکام صلاة المسافرين، مسئله ۹.

قضای نماز

قضای نماز را باید آن طوری بخوانیم که قضا شده است؛ پس در صورتی که مسافریم و می‌خواهیم در مسافرت نمازهای قضایمان را بخوانیم، اگر نمازمان وقتی قضا شده است که مسافر نبوده‌ایم (در وطن)، نمازمان را باید کامل قضا کنیم، نه شکسته. همچنین اگر نمازمان در سفر قضا شده است، آن را باید شکسته قضا کنیم، گرچه مسافر نباشیم.

اگر قسمتی از وقت را مسافر بوده‌ایم و قسمتی را نه، نماز را باید طبق حالت آخر وقت، قضا کنیم؛ یعنی اگر آخر وقت مسافر بودیم، شکسته قضا کنیم و اگر مسافر نبودیم، کامل. (مشهور)^۱

احکام مبتلابه :

تقلید

عقیده مسلمان به اصول دین باید از روی دلیل باشد ولی در احکام کسی که مجتهد نیست و به احتیاط عمل نمی‌کند، باید از مرجع اعلم تقلید کند. (رساله مراجع، ج ۱، م ۱)

مرجع اعلم را از سه راه می‌توان شناخت:

اول: آنکه خود انسان یقین کند، مثل آنکه از اهل علم باشد و بتواند مرجع اعلم را بشناسد.

دوم: آنکه دو نفر عالم عادل که می‌توانند مرجع اعلم را تشخیص دهند اعلم بودن کسی را تأیید کنند. سوم: آنکه عده‌ای از اهل علم که می‌توانند مرجع اعلم را تشخیص دهند و از گفته

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۶۸.

آنان اطمینان پیدا می‌شود، اعلم بودن کسی را تأیید کنند. (رساله مراجع، م ۳؛ عروه الوثقی، م ۲۰)

اگر از مرجعی که شرایط را دارد و اعلم است تقلید می‌کنیم نمی‌توانیم آن را تغییر دهیم، مگر این که ثابت شود مرجعی دیگر اعلم است و شرایط را داشته باشد، اینکه بعضی افراد به خاطر ساده گرفتن یا همشهری بودن مرجعی دیگر، مرجع تقلید را انتخاب یا عوض نمایند، صحیح نیست. (عروه الوثقی)

روژه مسافر

۱. مسافری که نمازش شکسته است، نباید روزه بگیرد؛ بنابراین اگر قصد ندارد ده روز در مشهد مقدس بماند، در مدت اقامت خود نمی‌تواند روزه بگیرد.

۲. کسانی که در سفر، نمازشان کامل است؛ مثل افرادی که شغلشان مسافرت است می‌توانند در سفر روزه بگیرند و کسانی که قصد دارند ده روز در شهری بمانند، می‌توانند در مکانی که قصد ده روز کرده‌اند، روزه بگیرند.

جاگرفتن برای نماز

۱. مسجد، مکان عمومی مسلمانان است و همه مسلمانان در استفاده از آن مساوی هستند؛ به شرط آنکه این استفاده، مخالف شرع و شأن آن مکان مقدس نباشد. اگر در مسجد، شخصی قبل از دیگری جایی را برای نماز، عبادت،

قرائت قرآن یا خواندن دعا در اختیار گرفت، دیگری نمی‌تواند آن مکان را از او بگیرد. نماز بر سایر کارها مقدم است و اگر شخصی در مسجد، به‌منظور تلاوت قرآن، مطالعه، دعاخواندن یا... جا گرفته است و در همان مسجد، جای دیگری برای اقامه نماز نباشد یا وقت نماز جماعت است و جای دیگری برای نماز جماعت نباشد، اولویت با نماز است. بنابراین شخصی که در کنار صفوف به‌هم فشرده نماز جماعت مشغول قرائت قرآن و... است، واجب است جای خود را به نمازگزار بدهد.^۱

۲. گذاشتن رحل (چیزی مثل لباس، عبا، سجاده و...) در صورتی که به قدر مکان نماز یا بیشتر محل نماز را بگیرد، مانند نشستن است؛ یعنی کسی که رحل گذاشته و جا گرفته است، در استفاده از آن مکان، حق اولویت دارد و دیگران نمی‌توانند جای او را بگیرند. گذاشتن مهر، تسبیح، شانه و مانند این‌ها چنین حکمی ندارد و حقی برای شخص ایجاد نمی‌کند.

۳. اگر کسی رحلی یا سجاده ای و مانند آن بگذارد و زمانی طولانی سپری شود یا برود و برنگردد، طوری که بدون برداشتن رحل نتوان در آن محل نماز خواند، دیگران می‌توانند آن را بردارند و نماز بخوانند. کسی که آن رحل را برمی‌دارد، باید آن را نگهدارد تا صاحبش

۱. به نظر بعضی از مراجع در مشاهد مشرفه کسی که مشغول زیارت یا دعا یا قرائت قرآن هست جایز نیست مزاحم او شوند حتی برای نماز (آیات عظام وحید خراسانی، و سیستمی بنابر احتیاط)

برگردد؛ تصرف در رحل (اشیاء یا اموال) دیگران جایز نیست و نمی‌توانند بر سجاده آن‌ها نماز بخوانند.

تذکر: زیارتگاه‌ها در همه احکامی که گفته شد مانند مساجد می‌باشند و همه مردم در آن مساوی هستند و کسی که برای زیارت یا نماز یا دعا یا قرائت جائی برای خودش گرفته، کسی حق مزاحمت یا بیرون کردن او را از آن مکان ندارد.

* حکم گذاشتن رحل و مانند آن و بقای آن همان احکام گذاشتن رحل در مسجد را دارد.

احکام نذر

یکی از سنت‌های پسندیده مسلمانان، نذرکردن اموال یا انجام کارهایی به نیت معصومین (علیهم السلام) یا وقف ملک و مالی برای آنان است. این سنت حسنه همچنان رواج دارد و از آنجاکه گاهی زائران برای عمل به نذر خود، به مکان مدنظر مشرف می‌شوند، توجه به برخی از احکام نذر و وقف، ضروری است:

۱. برای واجب‌شدن نذر، باید صیغه نذر خوانده شود و لازم نیست شخص، آن را به عربی بخواند؛ پس چنانچه مثلاً بگوید: «اگر مریض من خوب شود، برعهده من است که برای خدا، ده هزار تومان به حرم امام رضا (ع) بدهم»، نذر او صحیح است و باید مطابق آن عمل کند؛ اما اگر صیغه نذر نخوانده باشد، عمل به آن واجب نیست.

۲. انسان باید کاری را نذر کند که انجام دادن آن برایش ممکن باشد؛ مثلاً کسی که نمی‌تواند پیاده به مشهد برود، اگر چنین نذری کند، نذرش صحیح نیست.

۳. اگر انسان نذر کند کاری را انجام دهد، باید همان‌طور عمل کند که نذر کرده است؛ مثلاً اگر نذر کند روز اول ماه به زیارت برود، چنانچه روز قبل یا بعد از آن برود، کفایت نمی‌کند و به نذر خود عمل نکرده است.

۴. اگر شخص نذر کند که به زیارت امام رضا (ع) برود، چنانچه به زیارت امام دیگری برود، کافی نیست و چنانچه به واسطه عذری مانند بیماری یا تنگ‌دستی نتواند امام رضا (ع) را زیارت کند، عمل کردن به نذر بر او واجب نیست.

احکام وقف

اهمیت وقف:

فضیلت زیاد و ثواب بسیار دارد. در روایتی معتبر و صحیح از امام صادق علیه السلام آمده است: پس از مرگ، اجر و مزدی شخص را تبعیت نمی‌کند مگر در سه خصلت (کار): صدقه ای که در زمان حیات اش جریان داده پس آن صدقه پس از مرگ اش هم همچنان جریان خواهد داشت. (فضل و ثوابش به او می‌رسد)، سنت هدایتی را پایه گذاری کرده (معمول کردن راه و روشی صحیح) به گونه ای که بعد از مرگش نیز به آن عمل می‌شود، و فرزند صالح ای که برای

او دعا می‌کند.^۱

- بنابر این وقف از مصادیق صدقه جاریه است.
۱. وقف آن است که انسان مالی را از مالکیت خود خارج و منفعت آن را در راه خدا خیرات کند.
 ۲. لازم نیست انسان صیغه وقف را به عربی بخواند؛ مثلاً اگر بگوید: «خانه خود را وقف کردم»، صحیح است.
 ۳. پس از وقف مال و تحویل آن، واقف نمی‌تواند عنوان آن را تغییر دهد؛ مثلاً اگر چیزی را وقف حرم امام رضا علیه السلام کرده باشد، نمی‌تواند از آن برای حرم امامی دیگر یا مسجد و حسینیه استفاده کند.
 ۴. اگر انسان مالی را مثلاً برای حرم امام رضا علیه السلام وقف کرده باشد، منافع آن باید صرف تعمیر، تأمین نور، اجرت خدمتگزاران و نگهداران و سایر هزینه‌های حرم مطهر شود. خود این افراد نمی‌توانند منافع موقوفات را به مصارف خاص برسانند؛ بنابراین لازم است به مسئولان دفتر موقوفات حرم تحویل دهند تا به مصارف شرعی آن برسد.
 ۵. تلف کردن و خسارت زدن به مال وقفی و هرگونه تصرفی که خلاف وقف باشد، حتی نوشتن مطالبی در قرآن‌ها یا کتاب‌های دعا جایز نیست و اگر خسارتی وارد شد مدیون هست و باید جبران نماید.

احکام معذورین

۱. توقف جُنُب و حائض و نَفَسا در مسجد و بنابر احتیاط واجب در حرم ائمه علیهم السلام حرام است. اگر مسجد یا حرم شلوغ نباشد، عبور آن‌ها به طوری که از یک در وارد و از در دیگر خارج شوند، اشکال ندارد.

۲. زن مستحاضه حتی مستحاضه متوسطة و کثیره، می‌تواند به مسجد یا حرم برود و در آنجا توقف کند؛ اما اگر غسل‌هایی را که برای نمازش گفته شده، انجام نداده است، احتیاط مستحب است که در مسجد و حرم توقف نکند.

توجه: در حرم ائمه علیهم السلام محدوده روضه منوره، اطراف ضریح مطهر ائمه علیهم السلام، زیر گنبد و به احتیاط واجب بنظر برخی از فقها،^۱ بنابر احتیاط واجب رواق‌های متصل به آن هم حکم مسجد را دارند. لازم به یادآوری است که در حرم مطهر امام رضا، صحن مسجد گوهرشاد نیز مسجد به حساب می‌آید؛ اما سایر رواق‌ها و شبستان‌ها و صحن‌ها حکم حرم را ندارد.

احکام مسجد و حرم ائمه علیهم السلام

حرمت مسجد و حرم

۱. حفظ احترام مسجد و حرم واجب است. هر کاری که موجب بی‌احترامی به این مکان‌های مقدس باشد، حرام است؛ مثل آب دهان انداختن یا با کفش وارد شدن.

۲. نجس کردن زمین، سقف، بام، طرف داخلی دیوار مسجد و حرم ائمه علیهم السلام حرام است.

تطهیر مسجد و حرم

۱. اگر جایی از مسجد نجس شود، هرکس بفهمد باید فوراً آنجا را تطهیر کند.
۲. اگر جایی از حرم‌های مطهر ائمه علیهم السلام نجس شود، تطهیر آن واجب است.
۳. هنگامی که انسان از نجاست مسجد یا حرم‌های مطهر ائمه علیهم السلام اطلاع یافت، فوراً باید آن را تطهیر کند و نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.
۴. برطرف کردن نجاست از مسجد یا حرم‌های مطهر ائمه علیهم السلام واجب کفایی است و اختصاص به کسی ندارد که آنجا را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده است.
۵. اگر انسان جایی را که نجس شده است، نتواند تطهیر کند و کمک‌کننده‌ای هم پیدا نکند، تطهیر مسجد بر او واجب نیست؛ ولی اگر بی‌احترامی به مسجد یا حرم باشد، بنابر احتیاط واجب باید به کسی که می‌تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد. بنابراین از آنجا که زائران محترم نمی‌توانند این کار را انجام دهند، باید به مسئولان نظافت و خادمان این مکان‌های مقدس اطلاع دهند.

نماز تحیت مسجد

وقتی انسان به مسجد می‌رود، مستحب است حد اقل دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند، به جای نماز تحیت کافی است.

بردن مهر و قرآن مسجد و حرم

بیرون بردن مهر و قرآن و کتاب‌های دعای مسجدها و حرم‌های مطهر معصومان علیهم السلام و زیارتگاه‌ها جایز نیست و چنانچه کسی به عمد یا سهو برده باشد، باید به همان مکان برگرداند. بردن دیگر امکانات مسجد و حرم و سایر مکان‌های وابسته به آن‌ها نیز همین حکم را دارد و جایز نیست.

پرسش‌هایی درباره احکام حرم

۱. آیا اگر دستمان به ضریح نرسد، زیارتمان قبول است؟
بله؛ در زیارت، حضور و سلام بر امام معصوم علیه السلام کافی است. دست زدن به ضریح زیارت نیست و نشان قبولی زیارت نیست. ضمناً تحمل زحمت در راه زیارت، اجر و ثواب زیادی دارد؛ اما از آداب زیارت آن است که زائر از هرگونه ایجاد مزاحمت و ناراحتی برای دیگران پرهیزد.
۲. اگر نذر کرده باشیم مقداری پول داخل ضریح مطهر بیندازیم، آیا جایز است آن را به دفتر یا صندوق نذورات تحویل دهیم؟

اگر شخصی به این شکل، نذر شرعی کرده و صیغه نذر را خوانده باشد، در صورتی که ممکن باشد باید به نذر خود عمل کند؛ اما اگر انجام دادن آن ممکن نباشد، عمل کردن به نذر واجب نیست و می تواند آن مبلغ را به دفتر نذورات تحویل دهد.

• ۳. آیا مسافران می توانند نماز را در صف اول نماز جماعت به جا آورند؟

در جایی از احکام نماز جماعت نیامده است که مسافر نمی تواند در صف اول جماعت نماز بخواند؛ اما پس از سلام دادن مسافر در رکعت دوم، اگر فاصله بین مأمومین زیاد شود، اتصال آنها به هم می خورد و نماز جماعتشان به فرادا تبدیل می شود. مشهور (غیرمشهور: حضرات آیات: مکارم، اراکی، خوئی تبریزی و وحید: اگر بلافاصله صف جلو اقتدا کند، جماعت صحیح است. مکارم و در ضمن مجرد فاصله شدن به یک صف به جماعت آسیبی نمی زند)

• ۴. آیا دخیل بستن و قفل زدن به ضریح مرقد معصومان علیهم السلام جایز است؟

جایز نیست و نوعی بدعت به حساب می آید.

• ۵. در حرم های ائمه اطهار علیهم السلام صلوات و لعن فرستادن با صدای بلند چه حکمی دارد؟

اگر صلوات، برای دیگران ایجاد مزاحمت نکند و لعن کردن، سبب تفرقه نباشد، اشکال ندارد. صدازدن دیگران با صدای بلند و مانند آن کراهت دارد. این کار، پسندیده نیست و

برای آن ثوابی وارد نشده است؛ بلکه بلندکردن صدا در حضور معصومان علیهم السلام می تواند تداعی کننده بی احترامی به ایشان نیز باشد.

• ۶. حکم اشیاء و اموالی که در حرم ها و یا در کوچه و خیابان پیدا می شود را بیان نمایید.

بر انسان واجب نیست مالی را که پیدا کرده بردارد بلکه برداشتن شیئی که پیدا شده مثل پول، کفش، طلا و گوشی کراهت دارد و چنانچه برداشت:

(الف) اگر نشانه ای نداشته باشد که بواسطه آن صاحبش معلوم شود، احتیاط آن است که با اجازه مجتهد، آنرا از طرف صاحبش صدقه بدهد. (مشهور مراجع)^۱

(ب) ولی اگر نشانه ای دارد که بواسطه آن می تواند صاحبش را پیدا کند و ارزش آن حدود ۲/۵ گرم نقره یا بیشتر باشد،^۲ باید تا یک سال اعلان کند مخصوصاً در هفته های اول، اعلان و اطلاع رسانی را بیشتر تکرار کند، مثلاً به این صورت که هفته اول هر روز و بعد هفته ای یک بار اعلان کند و نباید در اطلاع رسانی سهل انگاری نماید؛^۳ ولی چنانچه در جایی پیدا کند که معلوم است صاحبش پیدا نمی شود، بنابر احتیاط در همان روز با اجازه مجتهد، آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد.^۴

۱. *آیت الله سیستانی: می تواند آن را برای خود بردارد ولی بهتر است صدقه دهد.

۲. *ولی کمتر از این مقدار را احتیاطاً از طرف صاحبش به فقیر صدقه دهد.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۶۴ و ۲۵۷۴؛ منهاج الصالحین سیستانی، ج ۲، م ۶۴۳، تحریر الوسيلة، م ۵.

۴. منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۶۶ و تحریر الوسيلة، القول فی لفظة غیر الحيوان، م ۵. منهاج الصالحین، مرحوم خویی و وحید، م ۶۴۳.

نکته: در اماکنی که محل خاصی برای جمع آوری و رساندن اشیاء پیدا شده اختصاص داده شده، و یا اینکه شخص امینی در آنجا مسئولیت آن شیء را به عهده بگیرد، در صورتی که انسان اطمینان به انجام تکلیف شرعی از ناحیه آن‌ها را داشته باشد می‌تواند به آن‌ها تحویل دهد.

• ۷. آیا تذکر به رعایت حجاب واجب است؟

تذکر به رعایت حجاب از نمونه‌های امر به معروف و نهی از منکر است و در صورت فراهم بودن شرایط آن، بر همه افراد واجب است. برای آگاهی از شرایط امر به معروف و نهی از منکر می‌توانید به توضیح المسائل مرجع خود مراجعه کنید.

در رساله‌های عملیه، مراتب امر به معروف و نهی از منکر به این شکل آمده است:
اول، انزجار قلبی.

دوم، امر و نهی زبانی.

سوم، اقدام عملی که با اجازه حاکم شرع است.

در این زمینه توجه به چند نکته ضروری است:

الف. شکی نیست که این مراحل در اماکن مقدس مثل حرم مطهر از تأکید بیشتری برخوردار است.

ب. اگرچه داشتن حجاب، تنها منحصر به استفاده از چادر نیست؛ اما رعایت قوانین حرم مطهر الزامی است. یکی از این قوانین، استفاده از پوشش کامل، یعنی چادر است.

ج. در حرم مطهر، پوشش به تنهایی کافی نیست؛ بلکه پرهیز از پوشیدن لباس‌هایی با رنگ یا دوخت زننده و نامناسب نیز الزامی است.

د. در مرحله اول مناسب است که در حرم مطهر، خواهران به خانم‌های زائر تذکر دهند و در صورت نیاز، خادمان مرد با رعایت مسائل شرعی دخالت می‌کنند.

• ۸. حد واجب پوشش برای خانم‌ها در قسمت‌های مختلف بدن مانند پا، دست، صورت و... چیست؟

مطابق فتوای مراجع عظام، زن باید تمام بدن و موی خود را، به جز گردی صورت و دست‌ها تا مچ، در برابر نامحرم بیپوشاند؛ البته در صورتی که زینت و آرایش نداشته باشد. همچنین نباید لباس‌های جذاب و تحریک‌کننده بپوشد؛ این کار چه عمدی باشد و چه از روی ناآگاهی، جایز نیست.

• ۹. حکم نماز آقایان و خانم‌ها در زمانی که زن جلوتر از مرد باشد چیست؟

نظر مراجع درباره نحوه ایستادن زن و مرد، در حال اقامه نماز متفاوت و به شرح زیر است:
الف. حضرت امام خمینی رحمه... علیه و آیت... نوری همدانی: بنابر احتیاط مستحب، زن عقب‌تر از مرد بایستد.

ب. آیت... صافی، (مدظله العالی)، و آیت... بهجت: جلوتر بودن زن یا محاذی بودن زن با مرد (ایستادن در یک راستا و کنار هم) مکروه است.

ج. آیت... خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، و آیت... تبریزی (مدظله‌العالی)، و آیت... خویی، آیت... وحید خراسانی؛ در غیر مکه دست‌کم یک وجب فاصله باشد.

د. آیت... فاضل لنکرانی، و آیت... مکارم شیرازی (مدظله‌العالی)؛ باید زن عقب‌تر بایستد.
ه. آیت... سیستانی؛ بنابر احتیاط لازم زن عقب‌تر بایستد.

همچنین، نظر مراجع عظام تقلید در زمینه کیفیت عقب‌تر ایستادن زن نسبت به مرد عبارت است از:

الف. حضرت امام خمینی رحمه‌الله... علیه، آیات عظام صافی (مدظله‌العالی)، آیت... فاضل لنکرانی؛ بهتر است جای سجده زن عقب‌تر از جای ایستادن مرد باشد.

ب. آیت... سیستانی (مدظله‌العالی)؛ جای سجده زن برابر با جای دو زانوی مرد در حال سجده باشد.

ج. آیت... مکارم شیرازی (مدظله‌العالی)؛ جای سجده زن کمی عقب‌تر از جای سجده مرد باشد.

نکته: شایسته است زائران گرامی وقتی را برای زیارت و توقف در اماکن متبرکه انتخاب کنند که از نظر روحی و جسمی در شرایط مطلوب باشند و همان‌طور که در آداب زیارت گفته شد، پس از زیارت نیز به سرعت حرم مطهر را ترک کنند. درازکشیدن و خوابیدن در این مکان‌های مقدس دور از ادب است؛ به‌ویژه برای خواهران

عزیز؛ چراکه ممکن است سبب ایجاد مفسده شود.

• ۱۰. حکم عکس برداری و فیلم برداری از اماکن و یا خانواده چیست؟

باتوجه به اینکه کاربرنامه ریزان خدمتگذار فراهم کردن زمینه ای مناسب و معنوی برای زائران و مجاورین می باشد و عکس برداری و فیلم برداری باعث می شود، برای مؤمنین این حالت معنوی ایجاد نشود و یا تصویر از افرادی گرفته شود که متوجه عکس گرفتن دیگران نباشند، یا اصلاً خانمی است که راضی نیست عکسش دردست دیگران باشد، و الان قانونی گذاشته اند که عکس برداری و فیلم ممنوع است؛ رعایت این قانون لازم می باشد.

